

چکیده :

محور بنیادین این پژوهش بر پایه شواهد باستان شناختی (پل ها و کاروانسراها) استوار است که پایه و اساس در شناخت راههای باستانی هستند نتایج این پژوهش از پاسخ به پرسش های زیر بدست آمده است : ۱- آیا اهمیت مسیرهای مختلف راههای اصلی ارتباطی کهگیلویه و بویراحمد با استانهای همجوار (بر اساس بناهای پل ها و کاروانسراها) از قرن پنجم هـ.ق تا پایان دوره قاجار یکسان بوده است و راههای منطقه در طول دوره فوق دستخوش تغییر و تحول نگردیده است ؟ ۲- ویژگی های معماری کاروانسراهای استان کهگیلویه و بویراحمد چه بوده است ؟

شناسایی و مستند نگاری پل ها و کاروانسراهای استان کهگیلویه و بویراحمد ، مشخص کردن راههای استان کهگیلویه و بویراحمد از قرن پنجم هـ.ق تا پایان دوره قاجار و تغییرات احتمالی آنها ، و تعیین و مشخص کردن نقش ارتباطی - اقتصادی کهگیلویه و بویراحمد (بر مبنای پل ها و کاروانسراهای منطقه) از اهداف این پژوهش است .

روش پژوهش به صورت کتابخانه ای - میدانی بوده است . بر اساس بررسی های انجام شده ، سه راه ارتباطی برون منطقه ای شناسایی شد. وجود تعداد ۱۵ پل تاریخی و ۱۳ کاروانسرا و همچنین ۴ محوطه شهری مهم در این استان نشان از اهمیت ارتباطی - اقتصادی منطقه طی دوران اسلامی دارد که البته این مهم از قرن پنجم هـ.ق تا پایان دوره قاجار یکسان نبوده است . اوضاع سیاسی و اجتماعی حاکم بر منطقه (حملات اسماعیلیان در دوره سلجوقیان ، حملات افغان ها و لرهای چهاربنیچه در پایان حکومت صفویه و ناامنی های دوره قاجاریه)، پیدایش و رونق شهرها (زیز، جومه، دهدشت و گنبد ملغان) و وضعیت زمین شناسی و حوادث طبیعی (زلزله های قرن پنجم هـ.ق ، تنگه ها و دره های ارتباطی) بر مسیر راههای برون منطقه ای کهگیلویه و بویراحمد از قرن پنجم هـ.ق تا پایان دوره قاجار تأثیر گذاشته است. از بناهای مرتبط با راههای این منطقه کاروانسراها هستند که علیرغم دارا بودن وجوه اشتراکی همچون استفاده از مصالح بوم آورد، از ساختار فضایی متفاوتی برخوردار هستند. این کاروانسراها که بیشتر متعلق به دوران آل بویه، اتابکان و صفویان هستند حکایت از رونق ارتباطی - اقتصادی منطقه طی این دوران است. دسته دیگر بناهای مرتبط با راههای منطقه ، پل های برجای مانده هستند که با توجه به عدم وجود اسناد کافی برای تاریخگذاری آنها، تنها با مطالعه تطبیقی، می توان به شباهت های نسبی میان آنها دست یافت. قرارگیری این پل ها بر مسیر راهها و امتداد کاروانسراهای منطقه حاکی از آن است که همزمان با رونق راههای منطقه، برخی از پلها ساخته و برخی دیگر نیز بازسازی شده اند.

واژگان کلیدی :

راه ، کهگیلویه و بویراحمد ، شهر ، پل ، کاروانسرا ، آل بویه ، سلجوقیان ، اتابکان لر ، صفویان